

Издавањето на публикацијата е поддржано од Институтот за социјална демократија „Прогрес“, Фондацијата „Калеви Сорса“ и Канцеларијата на Фондацијата „Фридрих Еберт“ во Скопје, и е произлезена од Платформата за мултикултурализам формирана во рамките на проектот „Поддршка на демократијата во мултиетничка Македонија – Дијалог и соработка“.

Автори:

Емир Ќорик

М-р Марко Јовески

Техничка подготовка и дизајн: Бригада дизајн, Скопје

Издадена: Ноември 2014

ПРЕДГОВОР

Оваа политичка студија е резултат од младинскиот активизам и соработка на: Социјалдемократската младина на Македонија (СДММ), Либерално демократската младина (ЛИДЕМ) и Новата социјалдемократска младина (НСДМ) во рамките на Младинската платформа за мултикултурализам. Политичките подмладоци се основачи на Платформата, која има за цел да го зголеми влијанието на младите луѓе во градење на капацитети на политичките активисти на локално ниво за промоција на мултикултурализмот и во залагање за прашања значајни за младите луѓе и заеднички за сите етнички заедници.

Како првична активност на членките на Платформата, која е основана во 2013 година, беше нивниот ангажман во процесот на пишување политички студии за невработеноста кај младите и мултикултурализмот. Овие прашања беа идентификувани како заеднички проблеми на сите младински политички организации што учествуваа во работата на Платформата.

Младинската невработеност е сериозен проблем, кој не ја засега само иднината на младите луѓе, туку ја одредува и иднината на земјата. Македонија веќе се соочува со масовна миграција и одлив на мозоци, која ќе ескалира ако не постои надеж за подобра иднина.

Понатаму, градењето мултикултурно општество налага надминување на етничката поделеност и недоверба, особено меѓу младите во Македонија. Имајќи предвид дека младите политички активисти се идни носители на одлуки, многу е значајно политичките подмладоци да дадат безрезервна поддршка и да имаат визија за мултикултурна Македонија.

На самиот почеток на нивната соработка, организациите – членки на Младинската платформа – се договорија за заедничките интереси на организациите учеснички: справување со невработеноста и промовирање мултикултурализам. Меѓутоа, организациите одлучија дека политичката студија треба да обезбеди три различни пристапи кон проблемите. Ова се должи на фактот што сите три организации имаат различни политички идентитети и претпочитаат да го применат сопствениот пристап заснован на вредности кога бараат политички решенија за невработеноста кај младите и предизвиците на мултикултурализмот.

Пишувањето политичка студија е амбициозна задача, која има за цел да им служи на политичките партии. Одговорност на партиите е да ги решаваат предизвиците во општеството, да изнајдат политички решенија и да дадат алтернативни мислења и предлози. Од политичките младински организации се очекува да ги едуцираат своите членови и да им помогнат да ги развијат вештините потребни за политичкиот живот и меѓу другото, како да креираат политики.

Со преземањето на процесот на пишување политичка студија, младинските организации на Платформата, како колективно тело, ја исполнија својата улога на застапување на интересите на младите луѓе со изнесување на прашањата значајни за младите. Тие изградија успешна соработка наспроти политичките партиски линии и ги вклучија своите членови во процесот на анализирање на проблемите и на креирањето политички мерки.

Со оглед на тоа што креирањето политики секогаш е засновано на избор на вредности, постоењето на политички алтернативни мислења е круцијално не само за целите на демократијата, туку и за развојот на општеството во целина. Младинските организации правилно постапија препознавајќи ја потребата од политичка студија, која ги препознава идеолошките разлики. Но, во исто време, тие соработуваа со цел да ја изразат загриженоста за овие прашања. Оваа политичка студија и препораките дадени од трите политички младински организации се насочени кон воспоставување дискусија за клучните прашања што влијаат врз животот на младите во Македонија и кон воведување мерки за подобрување на состојбата.

Младинската платформа продолжува со својата работа, не само со залагања преку политички препораки, туку и со вклучување нови организации и интегрирање на активистите на локално ниво во активностите на Платформата. Платформата е поддржана од Институтот за социјална демократија „Прогрес“, Фондацијата „Калеви Сорса“ и Канцеларијата на Фондацијата „Фридрих Еберт“ – Скопје, а во рамките на проектот „Поддршка на демократијата во мултиетничка Македонија – Дијалог и соработка“.

Координатор на проектот,
Каја Корхонен,
Фондација „Калеви Сорса“

Координатор на проектот,
Тоше Зафиров,
Институт за социјална демократија „Прогрес“

ПЛАТФОРМА ЗА
МУЛТИКУЛТУРАЛИЗАМ

Документ за јавна политика

МУЛТИКУЛТУРАЛИЗАМ И НЕВРАБОТЕНОСТ

ЛиДеМ

СОДРЖИНА

1. ЗАЕДНИЧКИ ПРЕДГОВОР	4
2. МУЛТИКУЛТУРАЛИЗАМ	5
2.1. Вовед	5
2.2. Основи за развој на мултикултурно општество	5
2.3. Актуелна состојба во Македонија и нивото на кое се развиваат меѓуетничките односи	6
2.4. Полиси-алтернативи и препораки: Предлог-мерки и развивање на реална и остварлива политика за подобрување на мултиетничкиот соживот	7
3. НЕВРАБОТЕНОСТ	8
3.1. Вовед	8
3.2. Импакт врз општеството	8
3.3. Актуелна состојба и неефективност на веќе постоечките мерки	9
3.4. Полиси-алтернативи и препораки: Предлог-решенија на ЛиДеМ за намалување на невработеноста кај младата популација	10

1. ЗАЕДНИЧКИ ПРЕДГОВОР

Меѓуетничките односи претставуваат решавачки елемент во изградбата на државата. Младите генерации мораат да застанат јасно врз ставот дека иднината е детерминирана од насоката на развојот на меѓуетничките односи. Меѓутоа, денес, наместо етницитетот да се вклопи во современите демократски текови и во концептот за индивидуалните права, тој станува камен-темелник на поделба на општеството во сите сегмени на јавниот живот. Сегрегацијата по етничка припадност, отсуството на комуникација и на социјална кохезија, доведуваат до видливи деформации во ткивото на правната држава, во демократските институции и во остварувањето на функциите на институциите на системот.

Еднаквоста претставува еден од столбовите на концептот за човекови права. Луѓето можат да се договараат, да живеат заедно и да ги остваруваат правата и слободата единствено ако се еднакви. Еднаквоста не подразбира истоветност. Напротив, токму поради тоа што се толку различни луѓето, по многу основи, треба да се обезбеди нивната еднаквост во уживањето на основните права и слобода, еднак-

воста пред законот и еднаквоста на шансите. ЛиДеМ верува дека различноста е извор на јачина и дека општеството добива кога секој е слободен да го живее својот живот онака како што сака, без дискриминација и со можност за остварување на максимумот на сопствените потенцијали.

Од друга страна, невработеноста кај младите лица претставува есенцијално прашање, кое мора да биде од примарен интерес, како на власта, така и на општеството во целина. Активното и константно придонесување кон решавање на овој проблем е тоа на што со сигурност мораме да бидеме посветени и како млади луѓе со општествена свест, и како граѓани што сакаат да живеат во едно посреќно и перспективно општество за нас, како и за младите што допрва треба да се вклучат во општествените процеси. Наша цел е јасно да го истакнеме приоритетот на оваа област, за која, конечно, да придонесеме да го заземе централно место во македонската политика. Потребата од што поголема актуелизација на овој проблем е од есенцијално значење. Според нас, тоа е неопходно.

2. МУЛТИКУЛТУРАЛИЗАМ

2.1. Вовед

Мултикултурализмот, во основа, со себе носи идеали за соодветен и за функционален соживот меѓу различни култури или етнички групи во плуралното општество. Концептот базиран врз основа на мултикултурализмот мора да креира практика во општеството, во која, повеќе групи граѓани и, соодветно на тоа, индивидуи се разбираат меѓу себе, ја креираат општествената средина и го организираат својот индивидуален и колективен живот. Правилниот развој на мултикултурализмот доведува до зајакнување на врските и на комуникацијата во рамките на цивилното општество. Мултикултурниот концепт мора да биде поддржан и негуван, пред сè, од нас, младите луѓе. Ние мораме да размислуваме рационално и да го развиваме овој концепт, бидејќи се работи за нашата иднина, за тоа, во каков свет сакаме да живееме, оној свет на предрасуди, поделби, стереотипен и непродуктивен или во заеднички свет на меѓусебна почит, соработка и заедничка визија, кој ќе ја трасира Република Македонија во една современа, модерна, граѓанска држава, која ги остава етничките поделби зад себе и се насочува кон новите прогресивни текови што ги налага глобализацијата и европските вредности.

Впрочем, глобализацијата сама по себе го изразува мултикултурализмот. Таа наметнува нов начин на живот, ново темпо, нови предизвици, во кои старите поделби изгледаат бесмислено и сето тоа придонесува тие да бидат надминати. Дали ние, како млади луѓе, сакаме и имаме енергија најпрвин да ја погледнеме иднината пред себе, а потоа и доволно рационално да се одлучиме на кој начин ќе ја градиме нашата држава, е прашање што зависи единствено од нас, од нашата индивидуална, а преку неа, и од нашата колективна свест. Ако искрено сакаме да го промовираме мултикултурализмот, како приоритети мораме да ги втемелиме и да ги почитуваме разликите, наспроти униформноста и хомогенизацијата.

2.2. Основи за развој на мултикултурно општество

Мултикултурализмот како системски и сеопфатен одговор на културниот и на етничкиот диверзитет, со: образовни, лингвистички, економски и социјални компоненти и специфични институционални механизми, е прифатен во Р Македонија.

Покрај Охридскиот рамковен договор, како демократска држава мораме, исто така, доследно да ја почитуваме Декларацијата за правата на лицата што им припаѓаат на национални или на: етнички, религиозни и јазични малцинства на ОН, која ги проширува правата на припадниците на малцинствата и дава гаранции за нивно ефективно и активно учество во: културниот, религиозниот, социјалниот, економскиот и јавниот живот, како и во процесот на донесување на одлуки во државата, во која живеат.

Во 1991 година од страна на Конференцијата за европска соработка и безбедност (КЕБС), на денешната ОБСЕ, е усвоена Декларација за правата на националните малцинства. Исто така и Советот на Европа ја има усвоено Рамковната конвенција за заштита на националните малцинства, а нивното доследно почитување ја истакнува демократската и мултикултурна посветеност на државата, како и доследноста во почитувањето на меѓународните стандарди.

Од друга страна, јавните политики мораат да бидат насочени кон почитување на индивидуалните човекови права. Тие мораат да бидат базирани врз развивање на мултикултурниот концепт, кој, на индивидуата ќе ги обезбеди сите неопходни права и ќе создаде средина во која поединецот ќе може непречено да функционира, да се развива и да ја ужива целата неопходна слобода, отколку да бидат базирани брз основа на етнички концепт, кој, преку изразената колективност, поставува бариери кон другите етнички групи. Ова веројатно претставува основна карактерис-

тика, која го истакнува мултукултурализмот во неговиот модерен контекст за разлика од традиционалните поимања, односно концепти за соживот на егоцентрични верски или етнички заедници.

Во принцип, ние треба реално да ја погледнеме состојбата со меѓуетничките односи, како таа изгледа во секојдневието, а не во повеќето демагошки говори и креираната нерелна меѓуетничка релаксираност од чисто политички причини и да избереме кој концепт ќе го применуваме во практика. Дали ќе продолжиме со етничките бариери, со концептот кој предвидува општеството да реагира и да поттикнува поделба, доколку има потреба и физичка, односно минимизирање на контактот секогаш кога се појавуваат конфликтни етнички прашања, со кој би се избегнал секаков конфликт и би се креирала целосна поделба, или ќе предложиме еден поинаков концепт што ќе креира една различна општествена слика, односно концептот, зад кој стоиме ние со целиот наш капацитет и со целата наша посветеност, а тоа е моделот во кој ќе го почитуваме потенцијалот, ќе го признаваме легитимитетот на: етничките заедници, културните и социјалните посебности на заедниците, концепт за модерно, граѓанско општество, во кое, младите, преку: културата, општествениот живот и заедничките потреби, ќе се обединат околу нивните реални потреби и прогресивни идеи.

Трансформацијата и функционирањето на мултиетничките, демографски мултикултурните општества создава голем предизвик за креаторите на јавни политики успешно да ги менаџираат овие процеси без влошување на односите. Процесот на креирање на остварлива политика предвидува сериозен чекор од апстрактните модели на мултикултурализам до процесот на донесување на одлуки во практиката и секако нивно успешно имплементирање.

2.3. Актуелната состојба во Р. Македонија и нивото на кое се развиваат меѓуетничките односи

Ако ја погледнеме реалната слика денес и ако направиме една ретроспектива на настаните и насоката во која се движи состојбата од потпишувањето на Охридскиот рамковен договор, јасно ќе ни стане дека бариерите, стереотипите и предрасудите се сè уште присутни и тие тешко се надминуваат. Граѓанското општество сè уште се соочува со предизвиците, кои требаше да бидат надминати уште поодамна, што претставува пречка за младите луѓе конечно да почнат да се развиваат без какви било етнички предрасуди и стереотипи. Од друга страна, институционално, мултиетничкиот концепт е интегриран, но суштински, институциите, по сето досега, изгледа не функционираат според моделот на ефективна и ефикасна администрација (функционален граѓански сервис), која не познава етнички предзанци и класифицирања, туку функционираат на начин, односно тие се полни со граѓани, кои се примени на работа единствено според партискиот и етничкиот клуч, што е нормно ги намалува шансите на младите професионалци, кои воопшто немаат партиска определеност, ниту пак имаат желба да бидат ранжирани според етнички клуч. Тоа што е сигурно е дека мора да започне намалувањето на овие негативни процеси, кои се штетни за правилен развој на општеството. Во време кога цивилизациското ниво во Европа е на многу високо ниво, во нашето општество, етничките разлики и поделби претставуваат сопирачка за голем број процеси, што реално ни се потребни и за кои поделбата по етнички клуч е апсолутно ирелевантна. Секако, на површина произлегува дека од конфликтната, некогаш затскриена, а некогаш и јавно експлицитна политика, во изминатите години, во државата, доаѓа до голем број негативни појави. Насилството меѓу младите, недовербата во институциите, ставањето етнички предзнак во многу инциденти, недоволната комуникација и подделеноста во скоро сите сфери е само резултат на лошата политика. Таквите интенции мора да престанат, а тоа ќе се случи преку

подигнување на свеста, особено кај младите и со изборот на **нови либерални политики** кои се насочени кон градење на модерно, граѓанско општество, општество во кое разликите ќе бидат почитувани и општество што ќе се базира на премисата дека многу повеќе работи нè поврзуваат, отколку што не разделуваат.

2.4. Полиси-алтернативи и препораки: Предлог-мерки и развивање на реална и остварлива политика за подобрување на мултиетничкиот соживот

ЛиДеМ се залага за:

- Создавање на национална младинска мултикултурна мрежа (како неформален субјект) во која учество би зеле повеќе граѓански здруженија, како и поединци. Учество во една неформална мрежа од овој тип позитивно би влијаело за развој и за имплементација на мултиетнички проекти;
  - Мултикултурно неформално образование, кое треба да биде поттикнато од страна на органите на локалната самоуправа, со што би се поттикнал граѓанскиот сектор, односно граѓанските организации, активно да се вклучи / да се вклучат во оваа сфера, а во партнерство со нив, секако, својот придонес ќе го дадат и надлежните власти на локално ниво;
  - Законски прописи со кои се забранува манифестирање на предрасудите;
  - Систематско запознавање со културата на „другите“, главно, преку образованието;
  - Примена на меѓународните стандарди за заштита на националните малцинства;
  - Ратификација на Европската повелба за регионалните или малцински јазици;
  - Законски мерки за запирање на сегрегацијата врз етничка основа;
- Позитивна акција со цел да се намалат негативните последици од претходната дискриминација. (Кампањи за намалување на дискриминацијата од секаков вид, поттикнување на општествена реакција и институционална заштита).

3. НЕВРАБОТЕНОСТ

3.1. Вовед

Невработеноста кај младите е еден од круцијалните проблеми кај нас, па и во рамките на цела Европа. Особено во денешно време се соочуваме со ескалација на овој проблем под влијание на економската криза во светот, што се рефлектираше: во намалување на можностите за вработување, со тешка издржливост и на оние буџети од кои се издвојуваат средства за веќе вработените, а сето тоа придонесе до зголемување на стапката на невработеност кај младата популација. Почетната точка од која се поаѓа при лоцирањето на потешкотиите со кои се соочуваат младите луѓе на пазарот на трудот се наоѓа во: ограничените можности за влез на пазарот на трудот, кои се согледуваат во недостаток на информации и на врски за одредени работни места; несоодветната проценка на работодавачите на вистинскиот потенцијал на кадарот што го ангажираат; нееднакви можности за сите за стекнување на работно искуство, односно недоволен простор за волонтерски ангажман на младите и на високообразованиот кадар; ангажирање на несоодветен кадар на високи позиции, давање приоритет на политичките и на семејните врски, наместо на капацитетот на кадарот и сл.

За да може да се постигне реално надминување на овој проблем и за да се премости јазот меѓу фактичката состојба на пазарот на трудот и критичната состојба на полето на невработеност на младиот квалификуван кадар мора да се помести фокусот кон изработка на рамка во која ќе се содржани одржливи решенија за справување со проблемот на невработеност кај младите луѓе на подолг рок.

Таквата теоретска рамка би значела јасно утврдување на серија конкретни акции што треба да се преземаат за надминување на проблемот, со што тие би биле двонасочни и на страната на оние што активно бараат работа, и на страната на оние што нудат работа, или, со други зборови: подобрување на прис-

тапот и можностите за ангажирање на работо-барателите, како и подобрување на пристапот на работодавците во делот за правилно менаџирање на човековите ресурси и нивно насочување во оние сфери во кои би биле најкомпетентни да дадат свој допринос за институцијата од чија страна се ангажирани, а со тоа би придонеле и до прогрес во самото општество.

3.2. Импакт врз општеството

Со оглед на фактот дека се соочуваме со проблем од кој евидентно патат, пред сè, помладите, или поинаку кажано, младите во поглед на шансите за вработување полошо поминуваат од возрасните, тогаш во рамките на оваа анализа посебен акцент ќе се обрне на следните појави:

- **Последици од „загубената генерација“**

Најважните последици од невработеноста на младите се проширени надвор од привремените флукуации на пазарот на трудот. Проблемот со „загубената генерација“ се состои во тоа што одложувањето на вработувањето на младите генерации повлекува со себе низа други социјални консеквенции: зголемување на стапката на сиромаштија на семејствата на младите невработени, подигање на прагот за стапување во брак и основање семејство, зголемување на девијатните однесувања во општеството итн.

- **Ангажманот на младите таленти како ресурси**

Поради несоодветниот начин на регрутација на кадар честопати се јавува појавата на недоволна ангажираност на млад талентиран кадар. Со тоа се создава вишок на работна сила, а од друга страна тоа доведува до сегментација на специфичните вештини на пазарот на труд, со што ангажирањето на талентирани млади високообразовани луѓе останува неостварено.

- **Креирање на стратегија за поголеми можности за волонтирање / за стекнување работно искуство**

Логично, обезбедувањето на клучните вештини, потребни за оформување на професионалниот профил, е должност на образовните институции. Но фактичката состојба е поинаква, особено во РМ. Високообразовните институции што се клучните во креирањето на кадарот, кој треба да излезе како човечки ресурс на пазарот на трудот, насекаде е одвоен од практичната работа. Односно, факултетите, на кои младите се здобиваат со професија, не нудат никаво практично искуство, кое би било подготвителен чекор пред вработување. Затоа, мора да се изнајдат други механизми за да се обезбедат поголеми можности за волонтирање и за стекнување работно искуство, за време на студирањето и по дипломирањето. Со тоа младите би биле пообучени, односно поупатени кога треба да се соочат со активностите што ги бара од нив работното место.

- **Изнаоѓање механизми за инвестирање во адекватен кадар**

Ова е еден од клучните проблематики. Мора, пред сè, да се надмине практиката за ангажман на млади луѓе по линија на непотизам и по партиска припадност, и наместо тоа да се даде приоритет на ангажирање кадар што ќе биде адекватен за конкретно работно место. Овде се вклучува и македонскиот синдром на „секој да работи што било“, односно да се вработува на работно место што ќе го најде. Онолку колку што општеството ќе остави простор за ангажман на адекватен кадар, да се искористи максимално, со што ќе се постигнат клучните цели на: ангажирање на професионалци во својата област, зголемување на продуктивноста на работниот процес и ефикасноста во институциите, а со тоа и до поголем прогрес на целокупното општество, што, во крајна линија, ќе резултира со придонес во економскиот развој на државата.

- **Надминување на овој проблем за подолг период и доведување на степенот на невработеност на младите во нормални граници**

- **Креирање стратегии и можности за вработување на младите за полolg период или за трајно вработување.**

3.3. Актуелна состојба и неефективност на веќе постечките мерки

Со оглед на општите состојби на огромниот број невработени млади, како последица на енормниот број високообразовни млади, што пак е резултат на стимулативните владини политики за запишување на факултет, особено по воведувањето на задолжително средно образование, се доведе до намалување на стапката на нискообразовани. Но, од друга страна, се создадоа низа други проблеми: хиперпродукција на кадар со ВСС, производство на кадар што е факултетски образован по секоја цена (дури и по цена на недоволно стекнати вештини и знаења од својата област), создавање на фиктивна конкуренција на реално високообразован кадар и сл.

Во последно време особено актуелни се мерките на Владата за намалување на невработеноста на младите, кои, главно, се спроведуваат преку проектот за „Самовработување“. Ова е апсурдна мерка за вработување на младите луѓе со што се создаваат услови за вработување на младите, кои се реално невозможни. Младите ќе мораат да се задолжуваат кај државата, со кредити, за да остварат „право на вработување“, а со основање на свои бизниси, корист ќе има исклучило државата, што од друга страна, освен што ќе извлече корист од таквото кредитно задолжување, туку ќе има можност и за наплатување даноци.

Да не ја изоставиме и практиката на Владата за бришење од списокот на невработени млади луѓе од Бирото за вработување кои ќе одбијат да работат „каква било“ работа што ќе им ја предложи Бирото. Вообичаено, таквиот предлог се состои од работа што е многу подолу од реалните квалификации на личноста, а крајната цел на предлогот е бришење од евиденција, што ќе доведе до намалување на бројот на млади невработени луѓе, кои, во согласност со економските правила, се дефинираат како активни баратели на работа.

Како резултат на сите овие проблеми и не-реални решенија, огромен број млади луѓе неповратно се иселуваат од државата, проблем од есенцијално значење за развојот и за опстанокот на државата, појава што покажува каква е грижата на државата за младите лица и појава што ја истакнува потребата од сериозна анализа, стратегија, работа и ангажирање се со цел за намалување на овој негативен тренд.

3.4. Полиси-алтернативи и препораки: Предлог-решенија на ЛиДеМ за намалување на невработеноста кај младата популација

Од овие причини ЛиДеМ предлага неколку мерки за намалување на невработеноста, и тоа:

- Формирање Младински стопански форум за кој ќе се обезбедат средства за започнување сопствени проекти од страна на младите во партнерство со познати компании;
- Организирање кампањи во соработка со невладините организации за кревање на свеста на државните власти дека невработеноста на младите е прашање кое ја доведува во прашање иднината на државата;
- Организирање мрежа на младински организации, составена од подмладците на

политичките партии низ целата земја, која ќе се занимава со младински активизам за поголемо вклучување на младите во јавниот простор;

- Организирање обуки за полесен пристап до пазарот на труд;
- Организирање курсеви/предавања/обуки за обучување на сите пријавени кандидати во државниот сектор за полесна филтрација на квалитетниот кадар;
- Предност при вработување на социјално ранливи категории;
- Промовирање на вработување со скратено работно време и на работење од дома.
- Зголемување на понудата на труд и модернизирање на системите за социјална заштита. Затоа, голем дел од програмите за поддршка на пазарот на работна сила, финансирани од страна на буџетот и на разни донатори, мора да е насочен токму кон програми за преквалификација и за доквалификација.
- Поедноставување и намалување на административниот товар за вработување на нови работници.
- Имплементација на конкретни програми за стручна доквалификација и преквалификација за невработените лица.

БЕЛЕШКИ:

БЕЛЕШКИ: